

Tallinna 1944. aasta märtsipommitamine Punaarmee kaugtegevuslennuväe dokumentide valguses

Reigo Rosenthal*

Punaarmee kaugtegevuslennuväe (ADD)¹ rünnakut Tallinnale 1944. aasta 9. märtsi õhtul ja ööl vastu 10. märtsi on ajaloouurijad seni käsitletud Eestis ja Saksamaal talletatud arhiivimaterjalide põhjal. Uuritud on näiteks nii pommirünnakute tekitatud kahjusid kui ka Saksa õhutõrjet Tallinnas.² Punaarmee enda dokumentidel põhinev ülevaade puudub aga täielikult, mistõttu on täpsemalt vastamata järgmised küsimused: milline oli pommitajatele püstitatud ülesanne (miks Tallinna rünnati?), milliste jõududega rünnak tehti, milline hulk pomme alla heideti või millised olid ründajate kaotused?

Käesoleva artikli eesmärk on neile küsimustele vastata, kasutades Venemaa Föderatsiooni kaitseministeeriumi keskarhiivist³ pärit dokumente. Autori käsutuses on kaugtegevuslennuväe staabis 1944. aasta 10. märtsil koostatud ettekanded eelmisel ööl teostatud lahingulendudest koos juurde lisatud kokkuvõtete ja tabelitega.⁴ Samuti on Vene Föderatsiooni kaitseministeerium alates 2015. aastast nn. riikliku infosüsteemi „Pamjat ´ naroda“⁵ internetilehel avaldanud arvukalt Punaarmee operatiivdokumentatsiooni digitaalkoopiaid aastatest 1941–1945 koos arhiiviviidetega (lehel sisalduva info kohaselt on avaldatud 127 000 arhiivisäilikut). Nende hulgas on ka ADD dokumente. Peamiselt on tegemist üksuste sõjapäevikutega, vähem on ettekandeid või käskke. Tallinna pommitamises osales seitse ADD korpust, mille koosseisus oli 14 diviisi, lisaks võttis osa üks väljaspool korpuse seisnud diviis. Neist viie korpuse ja 13 diviisi puhul leidub „Pamjat ´ naroda“ internetilehel sõjapäevik või lahingutegevuse kokkuvõte 1944. aasta märtsi kohta. Kahe puuduva diviisi puhul on olemas korpuse sõjapäevik, mille koosseisu diviis kuulus. Diviiside koosseisu kuulunud polkude materjale on vähem – kokku vaid kaheksa polgu sõjapäevik või lahinguettekanded.⁶ Sõjapäevikute detailsus varieerub. Kui

* Reigo Rosenthal (1981), MA, ajaloolane, Tartu Ülikool, rosenthalreigo@gmail.com

¹ Vene k. Aviacija dal ´nego deistvija – ADD.

² T. Liias. Tallinna õhutõrje 1944. aasta märtsipommitamise ajal. – Akadeemia 2010, nr. 3; Tallinn tules: dokumente ja materjale Tallinna pommitamisest 9./10. märtsil 1944. Koostanud J. Kivimäe ja L. Kõiv. Tallinn: Tallinna Linnaarhiiv, 1997.

³ Central ´nyj arxiv ministerstva oborony Rossijskoj Federaci (edaspidi – TsAMO).

⁴ TsAMO f. 39, n. 11519, s. 771, l. 26–47. Fond nr. 39 on kaugtegevuslennuväe juhatuse fond. Dokumentide koopiad pärinevad Aleksei Issajevilt (Moskva).

⁵ Gossudarstvennaja informacionnaja sistema „Pamjat ´ naroda“ – <https://pamyat-naroda.ru>.

⁶ Täpsemalt leiduvad „Pamjat ´ naroda“ lehel järgmised korpuste dokumendid, mis puudutavad 1944. a. märtsi: 2. kaardiväe kaugtegevuslennuväekorpuse (edaspidi – kv. ktlk.) sõjapäevik (TsAMO f. 20505, n. 1, s. 16), 3. kv. ktlk. sõjapäevik (TsAMO f. 20562, n. 1, s. 15), 4. kv. ktlk. sõjapäevik (TsAMO f. 20516, n. 1, s. 23), 5. ktlk. sõjapäevik (TsAMO f. 20545, n. 1, s. 25), 7. ktlk. sõjapäevik (TsAMO f. 20510, n. 1, s. 29), 8. ktlk. sõjapäevik (TsAMO f. 20535, n. 1, s. 7). Diviiside dokumendid: 1. kaugtegevuslennuväediviisi (edaspidi – ktld.) sõjapäevik (TsAMO f. 20006, n. 1, s. 7), 1. kv. ktld. sõjapäevik (TsAMO f. 20053, n. 1, s. 6), 3. kv. ktld. sõjapäevik (TsAMO f. 20058, n. 1, s. 9), 4. kv. ktld. käsud (TsAMO f. 20061, n. 1, s. 14), kokkuvõte 4. kv. ktld. lahingutegevusest (TsAMO f. 20061, n. 1, s. 16), 5. kv. ktld. käsud ja ettekanded (TsAMO f. 20067, n. 1, s. 9), 6. kv. ktld. sõjapäevik ▶

osa neist sisaldab infot ainult teostatud lahingulendude kohta, siis mõnest võib leida infot ka planeeritud, kuid ära jäänud tegevustest.

Tallinn kui kaugtegevuslennuväe sihtmärk

Kaugtegevuslennuväe moodustamisel 1942. aastal kavatseti luua kõrgema ülemjuhatause peakorter (Stavka) otsealluvuses tugev lennுவேgrupeering, et rünnata sihtmärke sügaval vastase tagalas. Tegelikkus kujunes olude sunnil siiski selliseks, et valdav osa ADD lennukiväljalendudest tehti otseselt rindevägede toetuseks lahinguväljal või rindelähedaste reservide, raudteetaristu või lennuväljade ründamiseks.⁷ Alates 1942. aastast kaugtegevuslennuväge juhtinud Aleksandr Golovanovi (Tallinna pommitamise ajal lennுவேmarssal) mälestuste järgi kontrollis ADD tegevust isiklikult NSV Liidu relvajõudude kõrgem ülemjuhataja Jossif Stalin. Lisaks tegutses ADD kuraatorina riikliku kaitsekomitee liige Georgi Malenkov.⁸

Tallinna kui sihtmärki mainitakse Golovanovi memuaarides vaid möödaminnes, asetades selle Leningradi rinde ja 2. Balti rinde vägede toetamise üldisesse konteksti.⁹ 1944. aasta 14. jaanuaril oli alanud Punaarmee suurpealetung Leningradi ja Novgorodi all. Veebruari alguseks sunniti Saksa väed taanduma Narva jõe joonele, misjärel Leningradi rinde pealetungid kestsid Soome lahe ja Peipsi järve vahel (Narva rinne) lühikeste vaheaegadega kuni 22. märtsini, toomata Nõukogude poolele kaasa olulist edu. Peipsi ja Pihkva järvest lõuna pool taandusid Saksa väed märtsi alguseks Pihkva-Ostrovi-Idritsa rajooni. Leningradi rinde ja 2. Balti rinde järgnevad, kuni aprilli keskpaigani kestnud pealetungid seal üldiselt ebaõnnestusid. Tallinna pommitamine jäi perioodi, mil parajasti toimusid Punaarmee pealetungid nii Narva rindel kui ka Pihkva, Ostrovi ja Idritsa suunal.

ADD toetas 14.–27. jaanuarini Leningradi rinde pealetungi. Seejärel, 6.–27. veebruarini tehti pommirünnakuid Soome linnadele (Helsingi, Turu, Kotka), millega Stalin lootis mõjutada Soomet sõjast väljuma.¹⁰ Vahepeal, 18. veebruaril algasid taas väljalennud sihtmärkide vastu Leningradi rinde ja ka 2. Balti rinde ees seisvate Saksa vägede tagalas, mis kestsid mai keskpaigani. Järgnev tabel kirjeldab täpsemalt Tallinna pommitamisele eelnenud ja järgnenud ADD suuremaid rünnakuid Leningradi rinde ja 2. Balti rinde ees veebruari ja märtsi jooksul:

Tabel 1. Kaugtegevuslennuväe pommirünnakud sihtmärkide vastu Leningradi rinde ja 2. Balti rinde vastu tegutsevate Saksa vägede tagalas 1944. aasta veebruaris ja märtsis.¹¹

Aeg	Sihtmärk (kaugus rindejoonest)	Osalenud kaugtegevuslennuväediviiside arv
18.02 õhtu	Pihkva raudteesõlm (40 km)	15

► (TsAMO f. 20069, n. 1, s. 20), 7. kv. ktl. sõjapäevik (TsAMO f. 20038, n. 1, s. 11), 9. kv. ktl. sõjapäevik (TsAMO f. 20080, n. 1, s. 43), kokkuvõte 12. ktl. tegevusest (TsAMO f. 20510, n. 1, s. 32), 45. ktl. käsud (TsAMO f. 20109, n. 1, f. 51), 45. ktl. sõjapäevik (TsAMO f. 20109, n. 1, s. 59), 50. ktl. sõjapäevik (TsAMO f. 20114, n. 1, s. 139), 53. ktl. sõjapäevik (TsAMO f. 20545, n. 1, s. 26), 54. ktl. sõjapäevik (TsAMO f. 20545, n. 1, s. 27). Polkude materjalid: 2. kv. kaugtegevuslennuväepolgu (edaspidi – ktlp) sõjapäevik (TsAMO f. 21898, n. 273000, s. 1), 4. kv. ktlp. ettekanded (TsAMO f. 20080, n. 1, s. 44), 10. kv. ktlp. sõjapäevik (TsAMO f. 22480, n. 272210s, s. 5), 11. kv. ktlp. ettekanded (TsAMO f. 21963, n. 235491, s. 3), 14. kv. ktlp. sõjapäevik (TsAMO f. 21978, n. 450228s, s. 1), 15. kv. ktlp. sõjapäevik (TsAMO f. 21982, n. 218035s, s. 6), 24. kv. ktlp. sõjapäevik (TsAMO f. 22502, n. 220903s, s.3), 25. kv. ktlp. sõjapäevik (TsAMO f. 22036, n. 643107, s. 1).

⁷ Vt. V. Rešetnikov. Iz opyta boevyx dejstvii dal'nej aviacii v operacijax Suxoputnyx vojsk. – Voennno-istoričeskij žurnal 1984, nr. 7, lk. 36–39; N. Skomoroxov; V. Černetskij. Taktika v boevyx primerax: aviacionnyj polk. Moskva: Voenizdat, 1985, lk 10.

⁸ A. Golovanov. Dal'naja bombardirovočnaja... Moskva: OOO „Delta NB“, 2004, lk. 98, 569.

⁹ Samas, lk. 406.

¹⁰ Samas, lk. 402, 403, 406, 407.

¹¹ Tabel põhineb viites 6 mainitud allikatel.

24.02 õhtu	Narva rinde lähitagala (1–4 km)	14
25.02 õhtu ja öö vastu 26.02	Narva rinde lähitagala (1–4 km)	5
29.02 õhtu ja öö vastu 01.03	Narva rinde lähitagala (1–4 km)	8
03.03 õhtu	Idritsa raudteesõlm (20 km)	6
04.03 õhtu	Idritsa raudteesõlm (20 km)	7
06.03 õhtu ja öö vastu 07.03	Narva (1–4 km)	14
07.03 õhtu ja öö vastu 08.03	Narva (1–4 km)	14
09.03 õhtu	Opotška (40 km)	2
09.03 õhtu ja öö vastu 10.03	Tallinn (170 km)	15
Öö vastu 10.03	Narva rinde lähitagala (1–4 km)	4
17.03 õhtu ja öö vastu 18.03	Narva linn ja Narva rinde lähitagala (1–4 km)	5
18.03 õhtu	Tapa raudteesõlm (100 km)	5
18.03 õhtu ja öö vastu 19.03	Narva rinde lähitagala (1–2 km)	5
19.03 õhtu ja öö vastu 20.03	Narva linn ja Narva rinde lähitagala (1–4 km)	5
25.03 õhtu	Tapa raudteesõlm (100 km)	2
26.03 õhtu ja öö vastu 27.03	Tartu raudteesõlm ja lennuväli (50 km)	5
28.03 õhtu	Narva rinde lähitagala ja Jõhvi jaam (1–4 km, Jõhvi 20 km)	5
29.03 õhtu	Narva rinde lähitagala (1–4 km)	5
29.03 õhtu	Tapa raudteesõlm (100 km)	2
30.03 õhtu	Narva rinde lähitagala (1–4 km)	5
30.03 õhtu	Opotška (40 km)	2
30.03 õhtu ja öö vastu 31.03	Tapa raudteesõlm (100 km)	3
30.03 õhtu ja öö vastu 31.03	Pihkva rinde lähitagala (1–4 km)	4
31.03 õhtu ja öö vastu 01.04	Pihkva rinde lähitagala (2–10 km)	5
31.03 õhtu ja öö vastu 01.04	Petseri jaam (40 km)	2

Märkus: arvestatud on vaid sihtmärke, millele ühe õhtu ja/või öö jooksul heideti pomme rohkem kui 20 lennukiväljalennu käigus.

Tabelist 1 järeldub, et veebruari ja märtsi jooksul oli enim rünnatuks Saksa vägede lähitagala Narva rindel (sh. Narva linn), mida pommitati suuremate jõududega 12 korral. Tapa raudteesõlmele tehti kolm pommitusreidi ning kahel korral rünnati Idritsa raudteesõlme, Opotška linna ja Saksa vägede rinde lähitagalat Pihkva rajoonis. Pihkvat, Tartut, Petserit ja Tallinna pommitati ühe korra. Jaanuarist kuni maikuuni ADD rünnatud sihtmärkidest Leningradi rinde ja 2. Balti rinde ees (rünnakuid Soome vastu arvestamata) asus Tallinn kõige sügavamal Saksa vägede tagalas – ligi 170 kilomeetrit – ja oli ka kõige suurema elanike arvuga. Korraks Tallinna kõrvale jättes võib ülejäänud pommitusreide iseloomustada kui rünnakuid eesmärgiga halvata Saksa vägede tagalat, sidet ja logistikat ning tekitada kaotusi seal asuvatele vägedele.

Autori käsutuses olevad allikad ei sisalda teavet sihtmärkide valimise protsessist ega selle kohta, kelle algatusel toimus Tallinna pommitamine. On tõenäoline, et 1944. aasta veebruaris ja märtsis Leningradi rinde ja 2. Balti rinde toetuseks rünnatud ADD sihtmärke valiti nimetatud rinnete juhatuste osavõtul. Võimalik, et rindejuhatused tegid ettepanekuid sihtmärkide osas kõrgemale ülemjuhatusetele, kellele nad allusid, või ka otse kaugtegevuslennuväe juhatusele (eeldusel, et kõrgem ülemjuhatus oli eelnevalt andnud loa otsesuhtluseks). Arvatavasti oli Tallinn kui nii-öelda liiduvabariigi pealinn nõnda oluline sihtmärk, et selle pommitamise

pidi kinnitama Stalin isiklikult. Kuid see kõik jääb hetkel kõigest oletuseks.

Dokumentidega saab kinnitatuks lugeda, et ADD juhatus andis juba 8. märtsil käsu Tallinna pommitamiseks järgmisel ööl, kuid see võeti ebasoodsa lennuilma tõttu tagasi.¹² 9. märtsil käsku korrati, millele järgneski pommitamine. Kahjuks ei ole õnnestunud leida ADD juhatuselt üksustele antud käskude teksti. Küll on artikli autori käsutuses üksikud ADD korpuste lahingukäskude tekstid, mis koostati kahtlemata ADD juhatuselt eelnevalt saadud käske arvesse võttes. Alljärgnevalt vaatame, kuidas põhjendati neis ning teistes dokumentides (üksuste sõjapäevikud) Tallinna ründamise vajadust ja mida täpselt kästi Tallinnas sihtida.

Korpuste lahingukäskudes kirjeldati Tallinna üldiselt kui „suurt sõjalis-tööstuslikku keskust“¹³ või „sõjalis-tööstuslikku ja raudteekeskust“.¹⁴ Sihtmärgi iseloomustused erinevates sõjapäevikutes: „Tallinna raudteesõlm ja sadam on Saksa fašistlike vägede suur varustusbaas Leningradi ja 2. Balti rinde vastas. Reserve ligi tõmmates koondas vastane Tallinna sadamasse ešeloniid vägede ja varustusega ja laevad.“¹⁵ – „Tallinn – Eesti peamine linn. Tööstuskeskus, meresadam ja raudteesõlm, mis on ühendatud terve maaga. Okupatsiooni ajal on linna koondatud suur kogus remonditöökodasid, tööstusettevõtteid, mis toodavad relvastust ja laskemoona, aga samuti on koondatud laod laskemoona ja varustusega. On sadamad ja laevaehitustehased.“¹⁶ – „Tallinn – vastase suur tööstuskeskus, sadam ja baas. Linnas on kuni 10 ettevõtet, mis toodavad sõjaeesmärkidel. Tähtis raudteesõlm, kuhu koondatud kuni 20–30 raudtee-ešeloni sõjavarustusega.“¹⁷ – „Tallinn on suur tööstus-, sadama- ja raudteesõlm, vastane suunab läbi Tallinna suure koguse lahingutehnikat, laskemoona ja elavjõudu nii Balti rinde varustamiseks kui ka lühima teena Soome üle Soome lahe, lisaks töötab linnas olev tööstus vastase kaitsevõimsuse heaks.“¹⁸ – „Tallinn on Eesti NSV pealinn, samal ajal ka suur sõjalis-tööstuslik-, raudtee- ja sõjamere keskus, mille on ajutiselt okupeerinud Saksa fašism. Tallinna sadama kaudu teostab Saksa sõjaväe juhatus operatiivseid ümberpaigutamisi Soome.“¹⁹

Tõenäoliselt põhinesid sellised iseloomustused luureandmetel, mis olid koondatud ADD staapi ja seejärel üksustele edastatud. Iseloomustused viitavad, et Tallinna pommitamisega sooviti kahandada vastase logistilist võimekust, tabada tema võimalikke linna koondatud vägesid ja varustust, aga ühtlasi rivist välja lüüa töökodasid ja tööstusettevõtteid. Tööstuste tabamise soovile osutab näiteks ka 5. kaugegevuslennuväekorpuse sõjapäevikus leiduv märg: „9.3.44 kl 12.45 ADD juhataja käskis: ööl vastu 10.3.44 tegutseda Tallinna linna sõjalis-tööstuslike objektide pihta.“²⁰ Samuti märgiti 2. kv. kaugegevuslennuväekorpuse 9. märtsi lahingukäsus üldise ülesandena Tallinna „sõjalis-tööstuslike objektide“ hävitamine.²¹ 12. kaugegevuslennuväediviisi tegevuskokkuvõttes mainiti diviisile antud ülesandena: „Hävitada vastase laevad Tallinna sadamas ja sadamaehitised (Vanasadama rajoonis) ja pommitada sõjalis-tööstuslikke objekte Tallinna linnas.“²²

¹² 4. kv. ktlk. lahingukäsk 08.03.1944: TsAMO f. 20067, n. 1, s. 9, l. 149, 149p; 7. kv. ktlk. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 20510, n. 1, s. 29, l. 72; 3. kv. ktlk. sõjapäevik 08.03.1944: TsAMO f. 20058, n. 1, s. 9, l. 42; 4. kv. ktlk. lahingukäsk 08.03.1944: TsAMO f. 20061, n. 1, s. 14, l. 25, 25p; 6. kv. ktlk. sõjapäevik 09.03.44: TsAMO f. 20069, n. 1, s. 20, l. 65, 66; 9. kv. ktlk. sõjapäevik 1944. a. kohta: TsAMO f. 20080, n. 1, s. 43, l. 34.

¹³ 4. kv. ktlk. lahingukäsk 08.03.1944: TsAMO f. 20067, n. 1, s. 9, l. 149. Käsk puudutab kavandatud pommitamist ööl vastu 9. märtsi (jää ära). Korpuse 09.03.1944 lahingukäsu teksti pole õnnestunud leida.

¹⁴ 2. kv. ktlk. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 20505, n. 1, s. 16, l. 26. Sõjapäevikus on ära toodud 09.03.1944 lahingukäsu tekst.

¹⁵ 1. kv. ktlk. sõjapäevik 10.03.1944: TsAMO f. 20053, n. 1, s. 6, l. 18.

¹⁶ 6. kv. ktlk. sõjapäevik 11.03.44: TsAMO f. 20069, n. 1, s. 20, l. 67.

¹⁷ 50. ktlk. sõjapäevik 10.03.1944: TsAMO f. 20114, n. 1, s. 139, l. 20.

¹⁸ 53. ktlk. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 20545, n. 1, s. 26, l. 11.

¹⁹ 4. kv. ktlk. sõjapäevik 1944. a. kohta: TsAMO f. 20516, n. 1, s. 23, l. 10.

²⁰ 5. ktlk. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 20545, n. 1, s. 25, l. 30.

²¹ 2. kv. ktlk. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 20505, n. 1, s. 16, l. 26 (sõjapäevikus on ära toodud korpuse 09.03.1944 lahingukäsu tekst).

²² Kokkuvõte 12. ktlk. tegevusest 1944. a. märtsis: TsAMO f. 20510, n. 1, s. 32, l. 61.

Eesti ajalookirjanduses on seoses Nõukogude pommirünnakutega 1944. aasta kevadtalvel Eesti linnadele väidetud, et „sõjaliste eesmärkide kõrval [oli] õhurünnakute sihiks rahva vastupanutahte muserdamine ja allasurumine, nagu seda oli liitlaste õhuterror Saksamaal“.²³ Vähe-malt artikli autori käsutuses olevad dokumendid seda ei kinnita, samuti puuduvad andmed, milline oli 1944. aasta märtsi seisuga NSV Liidu kõrgema juhtkonna (Stalini) hinnang Eesti elanikkonna vastupanutahtele Punaarmeele, eesti üksustele Saksa sõjaväes jne. Isegi kui Stalinil oligi Tallinna pommitamiseks selline motiiv, ei pruugi selle kohta säilinud olla mingeid allikaid.

ADD üksuste käskudes ja sageli ka sõjapäevikutes on märgitud ühtlasi konkreetne objekt, mida üksused pidid Tallinnas sihtima või hävitama. Vastavad andmed on koondatud alljärg-nevasse tabelisse.

Tabel 2. Kaugtegevuslennuväe üksustele antud sihtmärgid Tallinnas.²⁴

Üksus		Sihtmärk
1. kv. kaugtegevus-lennuväekorpus	1. kv. kaugtegevuslennuväediviis	Andmed puuduvad
	6. kv. kaugtegevuslennuväediviis	Balti jaam
2. kv. kaugtegevuslennuväekorpus		Balti jaam
3. kv. kaugtegevuslennuväekorpus		Balti jaam
4. kv. kaugtegevuslennuväekorpus		Vanasadam
5. kaugtegevus-lennuväekorpus	53. kaugtegevuslennuväediviis	Vanasadam
	54. kaugtegevuslennuväediviis	Andmed puuduvad
6. kaugtegevuslennuväekorpus		Vanasadam
7. kaugtegevuslennuväekorpus		Vanasadam
45. kaugtegevuslennuväediviis		Linna keskus

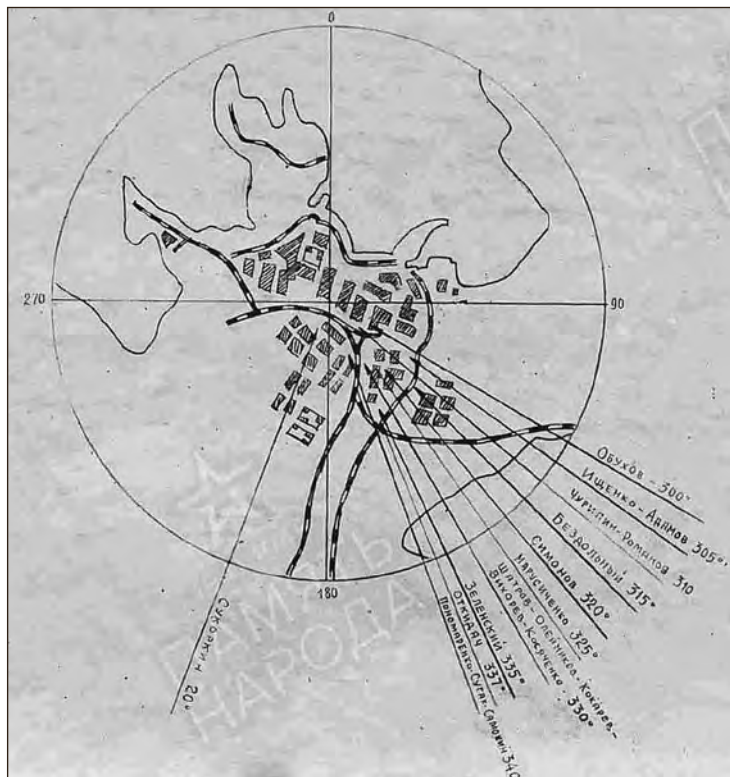
Kõikide osalenud korpuste (kahe diviisi puhul küll andmed puuduvad) sihtmärgiks oli seega Balti jaam või Vanasadam. Erandiks oli väljaspool korpusei seisnud 45. kaugtegevus-lennuväediviis, mille sõjapäeviku järgi oli sihtimispunktiks (vene k. *točka pricelivaniija*) linna keskus (*centr goroda*). Samas allikas sisalduva skeemi põhjal võib järeldada, et selle all peeti silmas ligikaudu Vanalinna piirkonda (vt. ka joonis 1). Diviisi ülesandeks on sõjapäevikus märgitud üldiselt „hävitada Tallinna linna sõjalis-tööstuslikud objektid“.²⁵ 45. diviisi sihtmärk oli niisiis teistest üksustest erinev. Diviisi ise eristus ülejäänud ADD üksustest kasutusel olnud pommitajatüübi poolest (Pe-8), mis kandis eriti raskeid pomme – kõik Tallinnale visatud 5000-, 2000- ja 1000-kilogrammised pommid heideti alla nimetatud diviisi lennukitelt, samal ajal kui teised ADD üksused piirdusid kuni 500-kilogrammiste pommidega (vt. tabel 5).

Näib, et kui enamiku ADD üksuste pommid taheti kontsentreerida Balti jaamale ja sadamale eesmärgiga need sihtmärgid purustada, siis 45. diviisile jäeti nii-öelda juhuslik pommitamine, millega kaasnenuks loodetavasti võimalikult suur kahju vastase sõjalistele ja tööstusobjektidele. 45. diviisi sõjapäeviku järgi lõhkes üks kahest Tallinnale visatud 5000-kilo-

²³ M. Laar. Sinimäed 1944. II maailmasõja lahingud Kirde-Eestis. Kolmas, parandatud ja täiendatud trükk. Tallinn: Varrak, 2012, lk. 143.

²⁴ 2. kv. ktlk. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 20505, n. 1, s. 16, l. 26 (sõjapäevikus on ära toodud korpuse 09.03.1944 lahingukäsu tekst); 4. kv. ktlk. sõjapäevik 1944. a. kohta: TsAMO f. 20516, s. 1, n. 23, l. 10p; 7. ktlk. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 20510, n. 1, s. 29, l. 73; 3. kv. ktlk. sõjapäevik 09.03.1944: TsAMO f. 20058, n. 1, s. 9, l. 45; 5. kv. ktlk. lahingukäsk 09.03.1944: TsAMO f. 20067, n. 1., s. 9, l. 152; 6. kv. ktlk. sõjapäevik 11.03.44: TsAMO f. 20069, n. 1, s. 20, l. 68; 7. kv. ktlk. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 20038, n. 1, s. 11, l. 56; 9. kv. ktlk. sõjapäevik 1944. a. kohta: TsAMO f. 20080, n. 1, s. 43, l. 35; 45. ktlk. sõjapäevik 09.03.1944: TsAMO f. 20109, n. 1, s. 59, l. 25; 50. ktlk. sõjapäevik 10.03.1944: TsAMO f. 20114, n. 1, s. 139, l. 20; 53. ktlk. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 20545, n. 1, s. 26, l. 11; 2. kv. ktlp. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 21898, n. 273000, s. 1, l. 2.

²⁵ 45. ktlk. sõjapäevik 09.03.1944: TsAMO f. 20109, n. 1, s. 59, l. 25, 32.

Joonis 1. 45. kaugtegevuslennuväediviisi sõjapäevikus sisalduv skeem, millel on kujutatud diviisi lennukite marsruut sihtimispunktini linna keskuses (Vanalinna piirkond).

grammisest pommist Vabaduse väljakust sadakond meetrit kagu (tänapäeval piirneb kvartal Estonia puistee ning Kentmanni, Sakala ja Tatari tänavaga). Teine pomm loeti kukkunuks sealt ligi poolteist kilomeetrit kagu poole (tänapäeval Õilme ja Magasini tänava ristmiku ja endise Tallinna vangla piirkond), linna keskusest eemale.²⁶

ADD tegevuse kohta peab lisama, et kaotuste minimeerimise eesmärgil toimusid pommitusrünnakud reeglina pimedal ajal.²⁷ See tõi kaasa navigeerimisraskusi ja ebatäpsust pommitamisel, mis pealegi tehti õhutõrjetule kartuses suurelt kõrguselt (Tallinna pommitati 2000–6300 meetri kõrguselt; enamik pomme heideti alla 2900–4200 meetri kõrguselt²⁸). Isegi kui ilm sihtmärgi nähtavusele takistusi ei teinud (Tallinna ründamise ajal oli sihtmärgi nähtavus hea, öö oli kuuvalge²⁹) ja kui pommitajate meeskonnad tõepoolest püüdsid ettenähtud objekti tabada ega täitnud ülesannet lohakalt või ei eksinud oluliselt sihtimisel, oli pommide hajumine ometi vältimatu. ADD 6. korpuse koosseisus tegutsenud 11. kv. kaugtegevuslennuväepolk, mis pidi sihtima Vanasadamat, raporteeriski pärast ülesande täitmist ilustamata, et pommitati „Tallinna sadamat ja linna“.³⁰ Pommitamise ebatäpsus ei olnud ADD juhtkonnale saladus. Näiteks ADD staabis koostatud ülevaade suurte jõududega teostatud rünnaku tulemustest Pihkva raudteesõlmele 18. veebruari õhtul osutas arvukatele tulekahjudele linnas

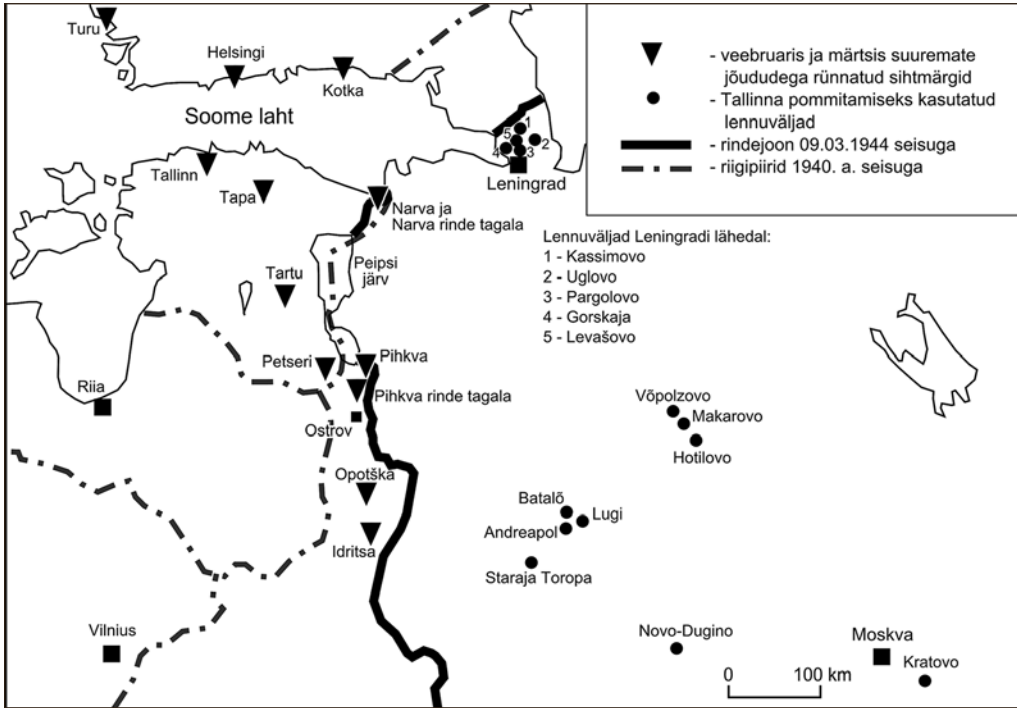
²⁶ Vt. 45. ktl. sõjapäevik 09.03.1944: TsAMO f. 20109, n. 1, s. 59, l. 28, 29; 7. ktl. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 20510, n. 1, s. 29, l. 78 (viimases allikas on ära toodud skeem, mis aitab täpsustada esimese allika infot).

²⁷ Vt. ka N. Skomoroxov; V. Černetskij. Taktika v boevyx primerax, lk. 25jj.

²⁸ ADD staabi kokkuvõtte pommitamise ajast, kõrgusest ja pommilaadungist 10.03.1944: TsAMO f. 39, n. 11519, s. 771, l. 47.

²⁹ Vt. nt. 4. kv. ktl. sõjapäevik 1944. a. kohta: TsAMO f. 20516, n. 1, s. 23, l. 10p; 1. kv. ktl. sõjapäevik 10.03.1944: TsAMO f. 20053, n. 1, s. 6, l. 18; 6. kv. ktl. sõjapäevik 11.03.44: TsAMO f. 20069, n. 1, s. 20, l. 70.

³⁰ 11. kv. ktlp. lahinguettekannet 10.03.1944: TsAMO f. 21963, n. 235491, s. 3, l. 18.

Joonis 2. ADD sihtmärgid ja lennuväljad veebruaris ja märtsis 1944.

ja pommitabamustele kuni 3–4 kilomeetri kaugusel raudteesõlmest.³¹ Sarnane ülevaade Tallinnale tehtud rünnaku tulemustest (vt. täpsemalt artikli lisa) näitas paljude pommide kukkumist kuni 3–4 kilomeetrit Balti jaamast ja Vanalinnast lõuna poole. Piirkonnas Vanalinnast lõunas ja kagus arvati olevat muu hulgas pihta saanud Dvigateli tehasele, Lutheri vabrikule, tselluloosivabrikule ja kahele haiglale (sh. keskhaiglale).³²

Eeltoodust järeldub, et paralleelselt pommitamise planeeritud kontsentreerimisega sadamale ja raudteesõlmale oli ülejäänud sõjalis-tööstuslike objektide rivist väljalöömine kavandatud robustselt: panus tehti pommide juhulikule allaheitmisele linna keskuse kohal (45. diviis) ning neile pommidele, mis kukkusid sadama ja raudteesõlme ründamisel sihtmärgist eemale (ja neid pidi paratamatult olema). Kui nõnda õnnestunuks midagi olulist tabada, oluks see boonuseks sadama ja raudteesõlme loodetud rivist väljalöömise kõrval. Sellises kalkulatsioonis ei omanud väärtust võimalikud ohvrid tsiviilelanike hulgas või mittesõjaliste objektide saatus, küll aga lugesid laialdaselt tekitatud purustused – loodeti, et purustused tabasid ka midagi sõjalis-tööstuslikku. Säärasele arusaamale edukusest osutab näiteks 14. kv. kaugtegevuslennuväepolgu staabis 1944. aasta märtsis koostatud ettepanek autasustada polgu ühe eskadrilli ülema asetäitjat, kapten Ivan Senaginit lahinguliste teenete eest, mille seas mainiti ka osalust Tallinna pommitamisel. Ettepanekus on öeldud: „Lõök Tallinna linnale oli äärmiselt efektiivne, terve linn ja sadam olid kaetud pidevate tulekahjudega, mille kustutamine oli võimatu; tulekahjude kuma vaadeldi meeskondade poolt 250–300 km kauguselt.“³³

Niisiis, ehkki olemasolevatel andmetel ei olnud Tallinna pommitamine planeeritud nn.

³¹ 7. ktlk. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 20510, n. 1, s. 29, l. 31 (allikas sisaldab ADD staabi luureosakonna skeemi pommitamise tulemustest).

³² 7. ktlk. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 20510, n. 1, s. 29, l. 77, 78 (allikas sisaldab ADD staabi luureosakonna kokkuvõtte teksti pommitamise tulemustest koos skeemiga).

³³ I. Senagini autasuleht 23.03.1944: TsAMO f. 33, n. 686044, s. 4618, l. 83p (avaldatud Vene Föderatsiooni kaitseministeeriumi internetilehel „Podvig naroda 1941–1945“ – <http://podvignaroda.ru/>).

terrorirünnakuna, oli meetod sõjalis-tööstuslike objektide tabamiseks niivõrd brutaalne (hoolimatu), et andis sarnase tulemuse. Teada on 554 tsiviilisiku hukkumine ja linnas tekitati raskeid purustusi (hävis täielikult 1549, raskeid ja keskmisi vigastusi sai 570 maja). Selle kõrval ei avalda Saksa sõjamasinale tekitatud kahju muljet. Hävisid või vigastusi said küll erinevad sõjaväe ja muude organisatsioonide komandantuuride, ladude, haiglate jm. hooned (hukkus 50 Saksa sõjaväelast, vähemalt 65 sai haavata), põles ära 700 000 liirit vedelkütust ning kannatada said sõjaväelennuväljad Lasnamäel ja Ülemistel; ühtlasi sai suuremaid kahjustusi hulk tööstusettevõtteid.³⁴ Viimastest peeti Saksa mereväe juhataja Läänemere idaosas sõjapäevikus ja *Wehrmacht*'i Tallinnas paiknenud sõjamajandusstaabi (nn. kaitsemajanduskomando) dokumentides oluliseks Lutheri vabrikut, mis valmistas vineeri³⁵ ja hobuveokeid, ning allveelaevadele kaablit tootnud elektrijuhtmetööstust Urania. Mainiti ka tugevaid purustusi sõjaväele maiustusi tootnud ettevõtetes Kawe ja Karamell.³⁶ Mis aga puutub peamistesse sihtmärkidesse, siis sadama kahjustused olid väikesed ja pommirünnak selle töösse erilist katkestust ei toonud,³⁷ samuti ei saanud olulisi vigastusi raudteetaristu ning plaanipärane rongiliiklus taastus juba 12. märtsil.³⁸

Pommitamisel osalenud jõud ja operatsiooni käik

ADD lahinguoperatsioonides 1944. aasta kevadtalvel osalenud üksused jagunesid kaheksasse korpusesse (igapähe kaks diviisi, igas diviisis kaks polku), ühte eraldi diviisi (45. kaugtegevuslennuväediviisi) ja ühte eraldi polku (26. kv. kaugtegevuslennuväepolk USA lennukitega Douglas A-20G Havoc; polgu ülesanne oli vastase õhutõrje mahasurumine; Tallinna pommitamise ajal oli operatiivselt allutatud 2. kv. kaugtegevuslennuväediviisile).³⁹ Peamiselt olid üksused relvastatud NSV Liidu päritolu pommitajatega Il-4 ja Li-2. Üks korpus lendas USA-st saadud pommitajatel North American B-25 Mitchell, vähesel määral oli neid ka 1. kv. kaugtegevuslennuväediviisi 2. kv. kaugtegevuslennuväepolgus.⁴⁰ 1944. aasta jaanuari alguses varieerus lahinguvalmis lennukite arv ADD korpustes 83 ja 99 vahel.⁴¹

Tallinna ründamisel osales enamik ADD jõududest. Kõrvale jäi 8. korpus, mis pommitas 9. märtsi õhtul hoopis Opotška linna (sihtmärgiks seal nimetati vastase vägesid ja tehnikat), tehes 28 lennukiväljalendu.⁴² Samuti ei osalenud 12. kaugtegevuslennuväediviisi 12. kv. kaugtegevuslennuväepolk, mis paigutati 9. märtsil ümber Ukrainasse, kus pidi täitma transpordiülesandeid.⁴³

³⁴ Vt. Tallinn tules, lk. 27, 62–69, 92; T. Liias. Tallinna õhutõrje, lk. 432, 433. Hävinud vedelkütuse hulk: Tallinna kaitsemajanduskomando kokkuvõtte 12.03.1944: The National Archives and Records Administration (NARA), mikrofilm T77/689, kaader 1898065.

³⁵ Vabriku pihtasaamise tõttu katkes vineertelkide valmistamine sõjaväe jaoks, mida toodeti kuus 1200 tükki. (Väegrupi „Nord“ ülemkortermeistri sõjapäevik 11.03.1944: Bundesarchiv RH 19-III/624, l. 214.)

³⁶ Saksa mereväe juhataja Läänemere idaosas sõjapäevik 10.03.1944: Bundearchiv RM 45-I/78, l. 123; Tallinna kaitsemajanduskomando kokkuvõtte 12. ja 16.03.1944: NARA, mikrofilm T77/689, kaader 1898065, 1898067, 1898068.

³⁷ Tallinna kaitsemajanduskomando nädalalokkuvõtte 06.–12.03.1944 kohta: NARA, mikrofilm T77/689, kaader 1898001; T. Liias. Tallinna õhutõrje, lk. 432.

³⁸ Väegrupi „Nord“ ülemkortermeistri sõjapäevik 10.03.1944: Bundesarchiv RH 19-III/624, l. 210; Tallinna kaitsemajanduskomando kokkuvõtte 12.03.1944: NARA, mikrofilm T77/689, kaader 1898065.

³⁹ 26. kv. polgu kohta vt.: 2. kv. ktlk. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 20505, n. 1, s. 16, l. 26; M. Nikolski. 200-i gvardejskij Krasnoznamennyj Brestskij tjažolyj bombardirovočnyj polk. – Aviacija i kosmonavtika 2004, nr. 1, lk. 1, 2.

⁴⁰ Vt. 2. kv. ktlp. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 21898, n. 273000, s. 1, l. 2.

⁴¹ Vt. A. Medved, D. Kazanov. Cel' – Helsinki. Uday ADD po finskoj stolice v fevrale 1944 g. – Aviacija 1999, nr. 3, lk. 27.

⁴² ADD staabi lahinguettekannet 10.03.1944 ja operatiivkokkuvõtte 10.03.1944: TsAMO f. 39, n. 11519, s. 771, l. 28, 35.

⁴³ 7. ktlk. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 20510, n. 1, s. 29, l. 73.

Tabel 3. Tallinna pommitamisel osalenud kaugtegevuslennuväe üksuste koosseis ja lennuväljade paiknemine.⁴⁴

Kaugtegevuslennuväekorpus	Kaugtegevuslennuväediivis	Kaugtegevuslennuväepolk	Lennuväljade paiknemine
1. kaardiväe	1. kaardiväe	2. kaardiväe, 16. kaardiväe	Võpoltzovo, Makarovo (Kalinini oblast)
	6. kaardiväe	6. kaardiväe, 17. kaardiväe	
2. kaardiväe	2. kaardiväe	3. kaardiväe, 18. kaardiväe, 26. kaardiväe	Lugi, Batalõ (Kalinini oblast)
	8. kaardiväe	8. kaardiväe, 19. kaardiväe	
3. kaardiväe	3. kaardiväe	10. kaardiväe, 20. kaardiväe	Staraja Toropa, Andreapol (Kalinini oblast)
	7. kaardiväe	9. kaardiväe, 21. kaardiväe	
4. kaardiväe	4. kaardiväe	13. kaardiväe, 15. kaardiväe	Novo-Dugino (Smolenski oblast)
	5. kaardiväe	14. kaardiväe, 22. kaardiväe	
5.	53.	1. kaardiväe, 23. kaardiväe	Gorskaja, Uglovo (Leningradi oblast)
	54.	7. kaardiväe, 325.	
6.	9. kaardiväe	4. kaardiväe, 11. kaardiväe	Kassimovo (Leningradi oblast)
	50.	5. kaardiväe, 24. kaardiväe	Hotilovo (Kalinini oblast)
7.	1.	101., 102.	Levašovo, Pargolovo (Leningradi oblast)
	12.	110.	
	45.	25. kaardiväe, 890.	Kratovo (Moskva oblast)

1. kv. korpuse diviisidele oli paralleelselt Tallinna ründamisega antud lisaülesanne: Paide jaama ja Eristvere jaama⁴⁵ pommitamine. Neist esimese ründamiseks teostas 6. kv. diviis samal õhtul ja ööl kaheksa väljalendu ja teisele tegi 1. kv. diviis 13 väljalendu.⁴⁶ 3. kv. korpuse 7. kv. diviis tegi samal ööl ka 13 väljalendu Läti partisaniliikumise staabi huvides.⁴⁷

Tallinna pommitamiseks sooritati ADD staabi andmeil õhtu ja öö jooksul kahes laines kokku 659 lennukiväljalendu, neist 624 heitis oma laadungi Tallinna kohal alla (täitis ülesande) – kokku 5640 erinevat pommi kogukaaluga 816,42 tonni (vt. täpsemalt tabelid 4 ja 5). 2. kv. korpus kulutas ka 2060 mürsku – tõenäoliselt on silmas peetud 26. kv. polgu lennukite A-20G relvastuses olnud 20 mm kahurite laskemoona. Nimetatud polk sooritas 2. kv. korpuse sõjapäeviku järgi Tallinna pommitamise ajal 32 rünnakut õhutõrje- ja prožektoripositsioonidele ja vastase lennuvälja blokeerimiseks. Saavutusteks peeti väikesekaliibrilise õhutõrjesuurtükiväe 23 tulepunkti mahasurumist ning ühe prožektori ja ühe majaka hävitamist, samuti olevat enne Tallinna põlema süüdatud üks raudtee-ešelon.⁴⁸ Polk tegutses sihtmärgi rajoonis madalalal kõrgusel kui ülejäänud pommitajad.

Tallinna pommitanud esimene laine ründas ADD staabi andmeil kella 20.32 ja 22.05 vahel⁴⁹ ehk ligi pooleteise tunni jooksul ja sellest võtsid osa kõik üksused. Kalinini, Smolenski ja Moskva oblasti lennuväljadel baseerunud pommitajad lähenesid Tallinnale kagust,⁵⁰

⁴⁴ Tabel põhineb viites 6 mainitud allikatel.

⁴⁵ Arvatavasti peeti silmas Jõgeva jaama.

⁴⁶ 1. kv. ktld. sõjapäevik 10.03.1944: TsAMO f. 20053, n. 1, s. 6, l. 18; 6. kv. ktld. sõjapäevik 11.03.44: TsAMO f. 20069, n. 1, s. 20, l. 71.

⁴⁷ ADD staabi eriettekanne 10.03.1944: TsAMO f. 39, n. 11519, s. 771, l. 38; 7. kv. ktld. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 20038, n. 1, s. 11, l. 58.

⁴⁸ Vt. 2. kv. ktlk. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 20505, n. 1, s. 16, l. 24, 25.

⁴⁹ Siin ja edaspidi on artiklis tarvitatud nn. Moskva aega. Eestis samal ajal kehtinud nn. Kesk-Euroopa aeg oli kaks tundi varajasem.

⁵⁰ Sealjuures 4. kv. korpus, mis pidi sihtima sadamat, suundus enne Tallinna saavutamist Soome lahe kohale, pöördudes seal, 30–40 km sihtmärgist kirdes, Tallinna suunas. (4. kv. ktlk. sõjapäevik 1944. a. kohta: TsAMO f. 20516, n. 1, s. 23, l. 10p.)

Leningradi lähedastelt lennuväljadelt õhku tõusnud üle Soome lahe kirdest. Teises laines kella 03.00 ja 04.47 vahel osalesid ainult 1. kv., 2. kv. ja 3. kv. korpus ja 6. korpuse 50. diviis (kõik baseerusid Kalinini oblasti lennuväljadel), mille lennukitele oli pärast esimeselt lennult naasmist laaditud uus pommikoorem. Autori käsutuses olevates dokumentides on vaid katkendlikud andmed väljalendude jagunemise kohta esimese ja teise laine vahel. On teada, et 1. kv. korpuse kahe polgu, 3. kv. korpuse ja 50. diviisi ümmarguselt 100 väljalendu täitsid teise laine ajal ülesande (esimese laine ajal oli vastav näitaja umbes 125).⁵¹ Ekstrapoleerides sama vahekorda 1. kv. korpuse kahe polgu ja 2. kv. korpuse kohta, mille puhul on teada vaid ülesande täitnute koguarv, võib oletada, et teise laine ajal täitis ülesande kokku ligikaudu 170 pommitajat ehk ligi 27 protsenti.

Tabel 4. Kaugtegevuslennuväe väljalennud Tallinna pommitamiseks ja heidetud pommide kaal (ADD staabi andmeil).⁵²

	Väljalendude arv	Ülesande täitnud lennukeid	Pommitamise kellaaeg	Heidetud pommide kaal (t)	Keskmine pommi-koorem ühe lennuki kohta (kg)
1. kv. korpus*	95	83 II-4,** 6 B-25	20.50–21.28 03.32–04.18	117,98	1301
2. kv. korpus	122	103 II-4,** 13 A-20G	20.40–21.10 03.00–04.05	123,67	1130
3. kv. korpus	121	113 II-4	20.32–21.35 03.03–04.47	153,19	1356
4. kv. korpus	66	64 B-25	21.05–21.44	80,38	1256
5. korpus***	65	60 Li-2	20.55–21.49	63,46	1057
6. korpus	116	66 II-4,** 47 Li-2	20.55–21.55 03.20–04.44	135,8	1200
7. korpus****	55	50 Li-2**	20.55–21.18	57,1	1140
45. diviis	19	19 Pe-8	21.19–22.05	84,84	4465
Kokku	659	624		816,42	

* Korpuse diviiside sõjapäevikute andmetel oli väljalendude koguarv 96 ning ülesande täitnute koguarv 90. Esimene laine algas kl 21. (1. kv. ktld. sõjapäevik 10.03.1944: TsAMO f. 20053, n. 1, s. 6, l. 18; 6. kv. ktld. sõjapäevik 11.03.44: TsAMO f. 20069, n. 1, s. 20, l. 69–73.)

** Sealhulgas üks lennuk, mille meeskond kandis raadio teel ette ülesande täitmisest, kuid jäi seejärel teadmata kadunuks.

*** Korpuse sõjapäeviku järgi oli väljalende 66, neist 61 täitis ülesande. Korpuse diviiside sõjapäevikute järgi oli väljalende 62, ülesande täitis 58; pommitamine toimus vahemikus kl. 21.07–21.50. (5. ktlk. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 20545, n. 1, s. 25, l. 30; 53. ktld. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 20545, n. 1, s. 26, l. 12; 54. ktld. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 20545, n. 1, s. 27, l. 25.)

**** Korpuse diviiside dokumentide järgi oli väljalende 56; pommitamine toimus vahemikus 20.55–21.48. (1. ktld. sõjapäevik 10.03.44: TsAMO f. 20006, n. 1, s. 7, l. 35; kokkuvõte 12. ktld. tegevusest 1944. a. märtsis: TsAMO f. 20510, n. 1, s. 32, l. 61, 62.)

⁵¹ 3. kv. ktlk. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 20562, n. 1, s. 15, l. 28; 6. kv. ktld. sõjapäevik 11.03.44: TsAMO f. 20069, n. 1, s. 20, l. 73; 50. ktld. sõjapäevik 10.03.1944: TsAMO f. 20114, n. 1, s. 139, l. 21; 2. kv. ktlp. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 21898, n. 273000, s. 1, l. 3.

⁵² ADD staabi operatiivkokkuvõte 10.03.1944; ADD staabi kokkuvõtted lennuväeüksuste tegevusest ööl vastu 10.03.1944; ADD staabi kokkuvõtte pommitamise ajast, kõrgusest ja pommilaadungist 10.03.1944: TsAMO f. 39, n. 11519, s. 771, l. 30–35, 39–43, 47.

Tabel 5. Tallinnale 9. märtsi õhtul ja ööl vastu 10. märtsi heidetud pommide arv ja tüüp (ADD staabi andmeil).⁵³

	Kaugtegevuslennuväekorpus							45. diviis	Kokku
	1. kv.	2. kv.	3. kv.	4. kv.	5.	6.	7.		
FAB-5000 TGA								2	2
FAB-2000								20	20
FAB-1000 TGA								8	8
FAB-500	5	3	4	54	40	33	10	2	151
FAB-500 TGA	22	9	49	38		1		32	151
FAB-250	65	18	32		166	153	186		620
FAB-250 TGA	12		19	112		28		22	193
FAB-100	211	379	207			198			995
FAB-100 TGA	310	287	421			280			1298
FAB-50							2		2
ZAB-100		397	360						757
ZAB-100 TsK	255		55	29		202		19	560
ZAB-50							70		70
ZAB-2,5					135				135
A0-25						68	70		138
AO-15					48	60			108
AO-8							10		10
SAB-250								2	2
SAB-100	70	60	93	32	9	24		18	306
SAB-3						33			33
FOTAB-100			1						1
FOTAB-35	18	25	7	8		13	5	4	80
Kokku	968	1178	1248	273	398	1093	353	129	5640

Selgitus: FAB – fugasspomm (fugasnaja aviacionnaja bomba); ZAB – süütepomm (zažigatel´naja aviacionnaja bomba); AO – kildpomm (aviacionnaja oskoločnaja); SAB – valguspomm (svetjaščajasja aviacionnaja bomba), ette nähtud sihtmärgi valgustamiseks langevarjuga langemise ajal; FOTAB – fotovalguspomm (fotoosvetitelnaja aviacionnaja bomba), plahvatamisel pidi valgussähvatus võimaldama sihtmärki fotografeerida; TsK – osutab ühes tükis valmistatud pommikorpusele (celnokovanaja); TGA – lühend käib eriti võimsaks loetud lõhkeainesegu trinitrotouleen-heksogeen-alumiiniumi kohta. Arv pommitüübi taga osutab ligilähedaselt pommi kaalule.

Nagu tabelist 4 näha, jäi veidi alla 40 Tallinna pommitama suundunud lennukil ülesanne täitmata. Neist enamiku meeskonnad teatasid põhjuseks lennukil ilmnunud tehnilised probleemid, mõned töid takistusena esile ebasoosad ilmaolud. Neist 13 lennukit heitsid meeskondade ettekannete kohaselt enne naasmist pommid alla tagavara- või juhusliku sihtmärgi kohal (kaks Tapa jaamale, kaks Mustvee jaamale, üks Narva rinde kohal, üks Tütarsaarele ja ülejäänud seitse vastavalt Tartu, Rakke, Hammaste,⁵⁴ Irboska, Ivanovo Boloto,⁵⁵ Matjugino ja Rēzekne jaamale). Veel kaks enne Tallinna tagasi pöördunud meeskonda raporteeris Tapa jaama pommitamisest. Neist ühe meeskond teatas põhjusena ööhävitaja rünnaku alla sattumist. Teisel lennukil (6. kv. diviisi II-4) tekkisid tehnilised probleemid ühe mootoriga, pärast

⁵³ ADD staabi operatiivkokkuvõte 10.03.1944: TsAMO f. 39, n. 11519, s. 771, l. 30–35.

⁵⁴ Sellenimelist jaama Eestis polnud; oletavasti peeti silmas Põlva jaama (Himmaste küla lähedal).

⁵⁵ Sellenimeline küla asus tollases Petseri maakonnas, kuid raudteest 6,5 kilomeetrit eemal.

Tapa pommitamist Peipsi kohale jõudes kukkus lennuk alla, meeskond pääses langevarjudega alla hüpates. Kuna lennukit oli teel Eestisse Oudova piirkonnas tulistanud õhutõrje (ilmselt Punaarmee oma), siis oletati allakukkumise põhjusena sellest saadud võimalikke vigastusi.⁵⁶

Kaotused

Ülesande mittetäitnute hulka loeti ka need meeskonnad, kes jäid teadmata kadunuks ega jõudnud eelnevalt raadio teel teatada ülesande täitmisest. Esialgu oli neid kaheksa, hiljem selgus, et üks neist oli Punaarmee valduses oleval alal hädamaandunud. Lisaks jäi teadmata kadunuks neli meeskonda, kes jõudsid raporteerida ülesande täitmisest. Suure tõenäosusega tulistati teadmata kadunud lennukid alla Saksa poole vastutegevuse käigus, ehkki täielikult ei saa välistada ka üksikuid tehnilistel põhjustel toimunud lennukatastroofe.

Tabel 6. Tallinna pommitamisel teadmata kadunuks jäänud või õõhavitajate rünnaku tagajärjel hädamaandunud lennukid.⁵⁷

Kaugtegevus- lennuväepolk	Lennuki- tüüp	Märkused
2. kv.	II-4	Teadmata kadunud esimese laine ajal; teatas ülesande täitmisest, tagasiteel jõudis vähemalt Peipsi järveni
3. kv.	II-4	Teadmata kadunud esimese laine ajal; teatas ülesande täitmisest
3. kv.	II-4	Pärast sihtmärgist eemaldumist teise laine ajal sai õõhavitaja rünnakus vigastada, meeskonnas kaks haavatut, hädamaandus Punaarmee valduses oleval alal (ADD staap lugus meeskonda andmete puudusel esialgu teadmata kadunuks)
7. kv.	Li-2	Teadmata kadunud esimese laine ajal
10. kv.	II-4	Teadmata kadunud teise laine ajal
11. kv.	Li-2	Teadmata kadunud esimese laine ajal
13. kv.	B-25	Teadmata kadunud esimese laine ajal; teised meeskonnad nägid allatulistamist õõhavitaja poolt
15. kv.	B-25	Sai esimese laine ajal õõhavitaja rünnakus vigastada, hädamaandus lennuväljal (lennuk saadeti remonti)

⁵⁶ Vt. ADD staabi kokkuvõtte vahejuhtumitest ööl vastu 10.03.1944: TsAMO f. 39, n. 11519, s. 771, l. 44–46; 2. kv. ktlk. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 20505, n. 1, s. 16, l. 24; 3. kv. ktlk. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 20562, n. 1, s. 15, l. 27; 7. ktlk. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 20510, n. 1, s. 29, l. 73; 1. kv. ktlk. sõjapäevik 10.03.1944: TsAMO f. 20053, n. 1, s. 6, l. 18; 6. kv. ktlk. sõjapäevik 11.03.44: TsAMO f. 20069, n. 1, s. 20, l. 69, 71, 74–76; 9. kv. ktlk. sõjapäevik 1944. a. kohta: TsAMO f. 20080, n. 1, s. 43, l. 35; kokkuvõtte 12. ktlk. tegevusest 1944. a. märtsis: TsAMO f. 20510, n. 1, s. 32, l. 61.

⁵⁷ ADD staabi kokkuvõtte vahejuhtumitest ööl vastu 10.03.1944: TsAMO f. 39, n. 11519, s. 771, l. 44–46; 2. kv. ktlk. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 20505, n. 1, s. 16, l. 25; 3. kv. ktlk. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 20562, n. 1, s. 15, l. 28; 4. kv. ktlk. sõjapäevik 1944. a. kohta: TsAMO f. 20516, n. 1, s. 23, l. 10; 5. ktlk. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 20545, n. 1, s. 25, l. 31; 7. ktlk. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 20510, n. 1, s. 29, l. 74, 75; 1. ktlk. sõjapäevik 10.03.44: TsAMO f. 20006, n. 1, s. 7, l. 36; kokkuvõtte 4. kv. ktlk. lahingutegevusest 1944. a. kohta: TsAMO f. 20061, n. 1, s. 16, l. 24p; 6. kv. ktlk. sõjapäevik 11.03.44: TsAMO f. 20069, n. 1, s. 20, l. 75, 76; 9. kv. ktlk. sõjapäevik 1944. a. kohta: TsAMO f. 20080, n. 1, s. 43, l. 35; kokkuvõtte 12. ktlk. tegevusest 1944. a. märtsis: TsAMO f. 20510, n. 1, s. 32, l. 62; 50. ktlk. sõjapäevik 10.03.1944: TsAMO f. 20114, n. 1, s. 139, l. 21; 54. ktlk. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 20545, n. 1, s. 27, l. 25; 2. kv. ktlk. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 21898, n. 273000, s. 1, l. 4; 10. kv. ktlk. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 22480, n. 272210c, s. 5, l. 40; T. Polzikovi autasuleht 02.04.1944: TsAMO f. 33, n. 686044, s. 4683, l. 174, 174p (avaldatud Venemaa Föderatsiooni kaitseministeeriumi internetilehel „Podvig naroda 1941–1945“ – <http://podvignaroda.ru/>). T. Polzikovi lennuk jäi ADD staabi andmeil esialgu teadmata kadunuks, kuid nagu selgub autasulehest, see siiski hädamaandus.

18. kv.	II-4	Teadmata kadunud esimese laine ajal
20. kv.	II-4	Sai ööhävitaja rünnakus vigastada, terve meeskond haavatud, piloot põrkas maandumisel lennuväljal kokku seal seisva lennukiga, mõlemad purunesid
24. kv.	II-4	Teadmata kadunud teise laine ajal
24. kv.	II-4	Teadmata kadunud teise laine ajal; teatas ülesande täitmisest
101.	Li-2	Teadmata kadunud esimese laine ajal
110.	Li-2	Teadmata kadunud esimese laine ajal; teatas ülesande täitmisest
110.	Li-2	Sai esimese laine ajal ööhävitaja rünnakus vigastada, hädamaandus merejälil Kroonlinna lähedal, meeskonnas üks surnu ja üks haavatu

Niisiis jäi Tallinna pommitamise ajal teadmata kadunuks 11 lennukit (kokku 53 meeskonnaliikmega⁵⁸), lisaks hädamaandus kolm lennukit hävitajate rünnaku tagajärjel Punaarmee valduses oleval territooriumil (neist üks lennuväljal) ja üks lennuk põrkas lennuväljal maandudes kokku teise lennukiga pärast seda, kui piloot oli hävitaja rünnakus haavata saanud. Üks lennuk kukkus Peipsi kohal alla arvatavasti Punaarmee õhutõrjetulest saadud vigastuste tõttu. Kaotuste protsent väljalendude koguarvust Tallinna kohale (659) oli seega ümmarguselt 2,4, mida võib lugeda madalaks. Siiski oli Tallinna ründamine ADD jaoks kõige kaotusterohkem operatsioon, kui arvestada sihtmärke Soomes ning Leningradi ja 2. Balti rinde vastas seisnud Saksa vägede tagalas 1944. aasta jaanuarist maini. Niivõrd intensiivset ööhävitajate vastutegevust kui Tallinna pommitamisel ei olnud ADD terve sõja jooksul ilmselt veel kohanud.

ADD staabis 10. märtsil koostatud kokkuvõtte kohaselt oli Tallinna pommitamiselt naasnud 15 lennukit, mis sattusid eelnevalt hävitajate rünnaku alla, sealjuures 7 II-4, 1 Li-2 ja 1 B-25 said tõsisemaid vigastusi (neist kolm juhtumit on tabelis 6 kajastatud). Tagasi saanud lennukite pardal oli üks surnud ja kaheksa haavatud meeskonnaliiget. Neile andmete peab lisama hävitaja rünnaku tagajärjel hädamaandunud ühe II-4 (pardal vähemalt kaks haavatut), mille saatus ei olnud ADD staabis 10. märtsi seisuga veel teada (juhtum samuti kajastatud tabelis 6). Õhutõrjekahurite tulest saadud tabamusega naasis Tallinna kohalt ADD staabi andmeil üks lennuk – 45. diviisi Pe-8, mille vigastused olid kerged.⁵⁹ 45. diviisi 25. kv. polgu sõjapäevikus mainitakse siiski kahte õhutõrjekahurite tulest pihta saanud lennukit Pe-8.⁶⁰ Vähemalt kuus lennukit sooritas tagasi jõudes hädamaandumise lennuväljadel muul põhjusel kui lahinguvigastused.⁶¹

Olgu lisatud, et 15. kv. kaugtegevuslennuväepolgu B-25 pardalaskur pretendeeris ühe ööhävitaja allatulistamisele Tallinna piirkonnas,⁶² mida Saksa poole allikad küll ei kinnita (tunnistatakse ühe ööhävitaja Ju 88 allakukkumist lahingulennul, ent ilma vastase mõjutuseta).⁶³ Ka

⁵⁸ Otsing andmebaasis „Memorial“ (<https://obd-memorial.ru/>). Andmebaas sisaldab Vene kaitseministeeriumi keskarhiivist pärit Punaarmee väeosade taastumatute inimkaotuste aruannete digitaalkoopiaid. Aruannetes sisalduv teadmata kadunuks jäänud lennukimeeskondade hulk on võrdne autori käsutuses olevates ADD dokumentides mainitud teadmata kadunuks jäänud lennukite hulga.

⁵⁹ ADD staabi operatiivkokkuvõte 10.03.1944: TsAMO f. 39, n. 11519, s. 771, l. 35, 36. Vigastuste iseloom: 45. ktlid. sõjapäevik 09.03.1944: TsAMO f. 20109, n. 1, s. 59, l. 28.

⁶⁰ 25. kv. ktlp. sõjapäevik 1944. a. kohta: TsAMO s. 22036, n. 643107, s. 1, l. 18, 19.

⁶¹ Vt. ADD staabi kokkuvõtte vahejuhtumitest ööl vastu 10.03.1944: TsAMO f. 39, n. 11519, s. 771, l. 45, 46; 6. kv. ktlid. sõjapäevik 11.03.44: TsAMO f. 20069, n. 1, s. 20, l. 75; 45. ktlid. sõjapäevik 09.03.1944: TsAMO f. 20109, n. 1, s. 59, l. 26; 25. kv. ktlp. sõjapäevik 1944. a. kohta: TsAMO s. 22036, n. 643107, s. 1, l. 19.

⁶² Kokkuvõte 4. kv. ktlid. lahingutegevusest 1944. a. kohta: TsAMO f. 20061, n. 1, s. 16, l. 23.

⁶³ 100. ööhävituseskaadri 4. eskadrilli kaotustelet 23.12.1943–19.05.1944: Bundesarchiv RL 2-III/855, pagineerimata.

Saksa 1. õhulaevastiku ööhävitajatele omistatud kokku 16 pommitaja⁶⁴ allatulistamine sel ööl on liialdatud – õhuvõitude hulka loeti ilmselt ka tegelikult pelgalt vigastustega pääsenud lennukid. Arvestades, et vaid paar ADD pommitajat naasis lennuväljale õhutõrjekahurite tulest saadud vigastustega, siis tunduvad eriti liialdatud Saksa õhutõrjesuurtükiväe teated kuni üheksast allatulistatud lennukist.⁶⁵

Miks oli teine laine nõrgem?

9. märtsi õhtupimeduses ründas Soome lennuvägi Leningradi-lähedasi lennuvälju Kassimovos, Levašovos ja Gorskajas, kus baseerusid ADD 5., 6. ja 7. korpuse allüksused. Vigastada sai 12 pommitajat Li-2 ja üks Li-2 loeti hävitatuks.⁶⁶ Rünnaud algasid ajal, mil Tallinna kohalt olid naasmas esimese laine lennukid. Ajalouurijad on varem oletanud, et need rünnaud võisid mõjutada ööl vastu 10. märtsi Tallinna tabanud teise pommituslaine tugevust – see oli esimesest tunduvalt nõrgem.⁶⁷ ADD dokumendid lükkavad sellise hüpoteesi siiski üheselt ümber. Mainitud lennuväljadel paiknenud 5. ja 7. korpus ning 6. korpuse 9. kv. diviis jätkasid ka pärast Soome lennuväe pommirünnauid samal ööl lahingulende, kuid mitte Tallinna pommitamiseks, vaid sihtmärgiks oli Saksa vägede lähitagala Narva rindel. 9. kv. diviisi sõjapäeviku järgi saabus käsk selleks samal õhtul kell 20.22.⁶⁸ 1., 9. kv., 53. ja 54. diviis tegid öösel sinna kokku 75 lennukiväljalendu.⁶⁹ Kaotusi sealjuures ei kantud. Soome lennuväe rünnauid tagajärjel jäi küll Narva rindele sooritatud ADD väljalendude arv esialgu planeeritust väiksemaks. Näiteks 53. diviis sooritas sinna seetõttu kõigest kuus väljalendu.⁷⁰

Teine laine Tallinna pihta oli seega nõrgem ADD vastava kava tõttu, Soome lennuväe tegevusel 9. märtsi õhtul sellele mõju ei olnud. Teises laines ei osalenud ka 4. kv. korpus ja 45. diviis, mille põhjuseks võis olla nimetatud üksuste lennuväljade paiknemine kaugemal – Smolenski ja Moskva oblastis.

Kindlasti ei olnud teine laine nõrgem põhjusel, et ADD juhatus või Stalin soovisid Tallinna säästa. Nimelt jäi uute rünnauid oht linna kohale edasi. Näiteks 4. kv. korpuse sõjapäeviku järgi sai korpus 10.–17. märtsini iga päev ADD staabist eelkorralduse olla valmis järgmisel ööl uuesti Tallinna sadamat pommitama, kuid lahingulennud jäid ära seoses ebasoodsa ilmaga.⁷¹ 6. korpuse 50. diviisi sõjapäeviku järgi sai diviis 10.–24. märtsini iga päev käsu olla valmis Tallinna või Tapa pommitamiseks, ent lahingulende viletsa ilma tõttu ei toimunud, kui välja arvata Tapa pommitamine 18. märtsi õhtul.⁷² 45. diviisi puhul oli eelkäsk Tallinna või Tapa ründamiseks iga päev jõus 10.–29. märtsini.⁷³ Kõikide märkide kohaselt Tallinna pommitamise kavast seejärel loobuti. Võimalik, et seda tehti seoses Leningradi rinde pealetungide vaibumisega Narva rindel märtsi teisel poolel, kuid see jääb hetkel vaid spekulatsiooniks. Igatahes jätkas ADD ka aprillis tegevust Leningradi rinde ja 2. Balti rinde toetuseks, samuti sooritati perioodil 19. aprill kuni 7. mai rünnauid õlitööstuse vastu Kirde-Eestis. Tallinnat tabasid kaugtegevuslennuväe pommid viimast korda aga 1944. aasta 21. septembri õhtul.

⁶⁴ Vt 1. õhulaevastiku sidekomando väegrupi „Nord“ juures kokkuvõtted 09.–10.03 ja 11.–12.03.1944 kohta: Bundesarchiv RH 19-III/276b, l. 118p; RH 19-III/277a, l. 30. Esialgu loeti ööhävitajate poolt allatulistatuks lausa 18 lennukit (vt. T. Liias. Tallinna õhutõrje, lk. 431).

⁶⁵ Vt. 2. õhutõrjesuurtükiväediviisi kokkuvõte 09.–10.03.1944 kohta: Bundesarchiv RH 20-18/1586, l. 18p; T. Liias. Tallinna õhutõrje, lk. 431.

⁶⁶ ADD staabi operatiivkokkuvõte 10.03.1944: TsAMO f. 39, n. 11519, s. 771, l. 36.

⁶⁷ Vt. nt. T. Liias. Tallinna õhutõrje, lk. 430.

⁶⁸ 9. kv. ktld. sõjapäevik 1944. a. kohta: TsAMO f. 20080, n. 1, s. 43, l. 35.

⁶⁹ Vt. ADD staabi operatiivkokkuvõte 10.03.1944: TsAMO f. 39, n. 11519, s. 771, l. 33, 34.

⁷⁰ 53. ktld. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 20545, n. 1, s. 26, l. 12.

⁷¹ 4. kv. ktld. sõjapäevik 1944. a. kohta: TsAMO f. 20516, n. 1, s. 23 l. 11

⁷² 50. ktld. sõjapäevik 11.–25.03.1944: TsAMO f. 20114, n. 1, s. 139, l. 25–34, 38–43.

⁷³ 45. ktld. eelkäud 10.–29.03.1944: TsAMO f. 20109, n. 1, s. 51, l. 78–82p.

Lisa. Kaugtegevuslennuväe staabi ülevaade Tallinna pommitamise tulemustest.

Järgnevalt on tõlkes avaldatud 7. kaugtegevuslennuväekorpuse sõjapäevikus sisalduv ADD staabi ülevaade Tallinna pommitamise tulemustest.⁷⁴ Ülevaade koosneb skeemist ja legendist selle juurde, kuid skeemi originaal on avaldamiseks liiga halva kvaliteediga, mistõttu andmestik on sealt üle kantud artikli autori joonistatud uuele skeemile.⁷⁵ Skeemil on arvudega tähistatud erinevad objektid, arvude järjekord vastab legendis sisalduvale järjekorrale.

Legend. Tallinna linna pommitamise tulemused ööl vastu 10. märtsi (ADD üksuste öise fotografeerimise andmeil).

1. Kaks tulekahjukollet „Dvigateli“ mehaanikatehase territooriumil.⁷⁶
2. Põleb justiitsministeeriumi hoone.⁷⁷
3. Otsetabamus endisesse Briti ja Taani konsulaadi hoonesse.⁷⁸
4. Kolm tulekahjukollet „A. M. Lutheri“ aktsiaseltsi puidutöötlemise tehase territooriumil.⁷⁹
5. Kaks tulekahjukollet tselluloosivabriku ja Põhja-paberivabriku territooriumil.⁸⁰
6. Otsetabamused ja tulekahju linnahaigla asukohas.⁸¹
7. Otsetabamused ja tulekahju haigla asukohas.⁸²
8. Kolm tulekahju Vanasadama raudteejaama territooriumil.⁸³
9. Lennukipommide lõhkemised püssirohuladude territooriumil.⁸⁴

⁷⁴ 7. ktlk. sõjapäevik 1944. a. märtsi kohta: TsAMO f. 20510, n. 1, s. 29, l. 77, 78.

⁷⁵ Skeemi aluseks on võetud Eesti topograafiline kaart 1936, 1:50000 (Maa-ameti geoportaal).

⁷⁶ Tehas ei tegutsenud 1941. aastast. 1942. aasta seisuga asus seal piirkonnas muu hulgas organisatsiooni Tootd (riiklik ehitusorganisatsioon) autoparandustöökooda (vt. Eesti Sõna, 18.08.1942, lk. 6), mille võimaliku kahjustamise kohta märtsipommitamise ajal andmed puuduvad.

⁷⁷ Arvatavasti peetakse silmas Eesti Vabariigi kohtuministeeriumi endist hoonet Sakala tänaval, mille asemele käis 1940. aasta seisuga Ohvitseride Keskkogu kasiino ehitamine (Sakala 35). Nimetatud hoone märtsipommitamise ajal ilmselt oluliselt kannatada ei saanud, küll aga hävis maja naaberaadressil Sakala 33 (vt. Tallinn tules, lk. 72).

⁷⁸ Kvartal, mis piirnes Vabaduspuiestee (tänapäeval Estonia puiestee), Sakala, Tatari ja K. Pätsi (tänapäeval Kentmanni) tänavaga. Samasse rajooni langes 45. kaugtegevuslennuväediviisi sõjapäeviku andmeil üks kahest pommist FAB-5000 TGA. Puudub kinnitus, et kvartalis paiknes 1944. a. märtsi seisuga midagi sõjaliselt või tööstuslikult olulist.

⁷⁹ Tehas sai raskesti kahjustada (Tallinn tules, lk. 67).

⁸⁰ Põhja paberi- ja puupapivabriku katlamaja sai kaks pommitabamust (kahjustusi peeti kiiresti likvideeritavaks). (Tallinna kaitsemajanduskomando kokkuvõte 12.03.1944: NARA, mikrofilm T77/689, kaader 1898065.)

⁸¹ Seal asus tegelikult Saksa mereväe haigla (Liivalaia 110), mis sai raskesti kahjustada. Hukkus seitse patsienti-sõjaväelast, haavata sai seitse inimest. Evakueeriti ligi 400 patsienti. (Merejõudude juhataja Läänemere idaosas sõjapäevik 09.03.1944: Bundesarchiv RM 45-I/78, l. 123; Merejõudude juhataja Läänemere idaosas sõjapäeviku lisa nr. 6: Lääne-Eesti alamlõigu komandandi ettekanne 14.03.1944: Bundesarchiv RM 45-I/78, pagineerimata; Tallinn tules, lk. 64).

⁸² Tallinna keskhaigla, mis sai raskesti kahjustada (Tallinn tules, lk. 64).

⁸³ Saksa mereväe Tallinna sadama komandandi haldusalas hävis märtsipommitamise käigus viis hoonet või angaari ja põles ära kolm kauba- ja neli tsisternvagunit. 31. traalerite flotillil üks alus sai sadamas kergeid vigastusi. (Merejõudude juhataja Läänemere idaosas sõjapäeviku lisa nr. 6: Lääne-Eesti alamlõigu komandandi ettekanne 14.03.1944: Bundesarchiv RM 45-I/78, pagineerimata.)

⁸⁴ Magasi tänava piirkond (tänapäeval Magasini ja Õilme tänava ristmiku ning endise Tallinna vangla piirkond). Samasse rajooni langes 45. kaugtegevuslennuväediviisi sõjapäeviku andmeil üks kahest pommist FAB-5000 TGA. Ainuke teadaolev oluline pihtasaanud asutus selles piirkonnas oli Tallinna nakkushaigla, mis sai raskeid kahjustusi (vt. Tallinn tules, lk. 64).

10. Purustatud linnaomavalitsuse hoone (Rootsi raadio vaheltvõtte andmetel).⁸⁵

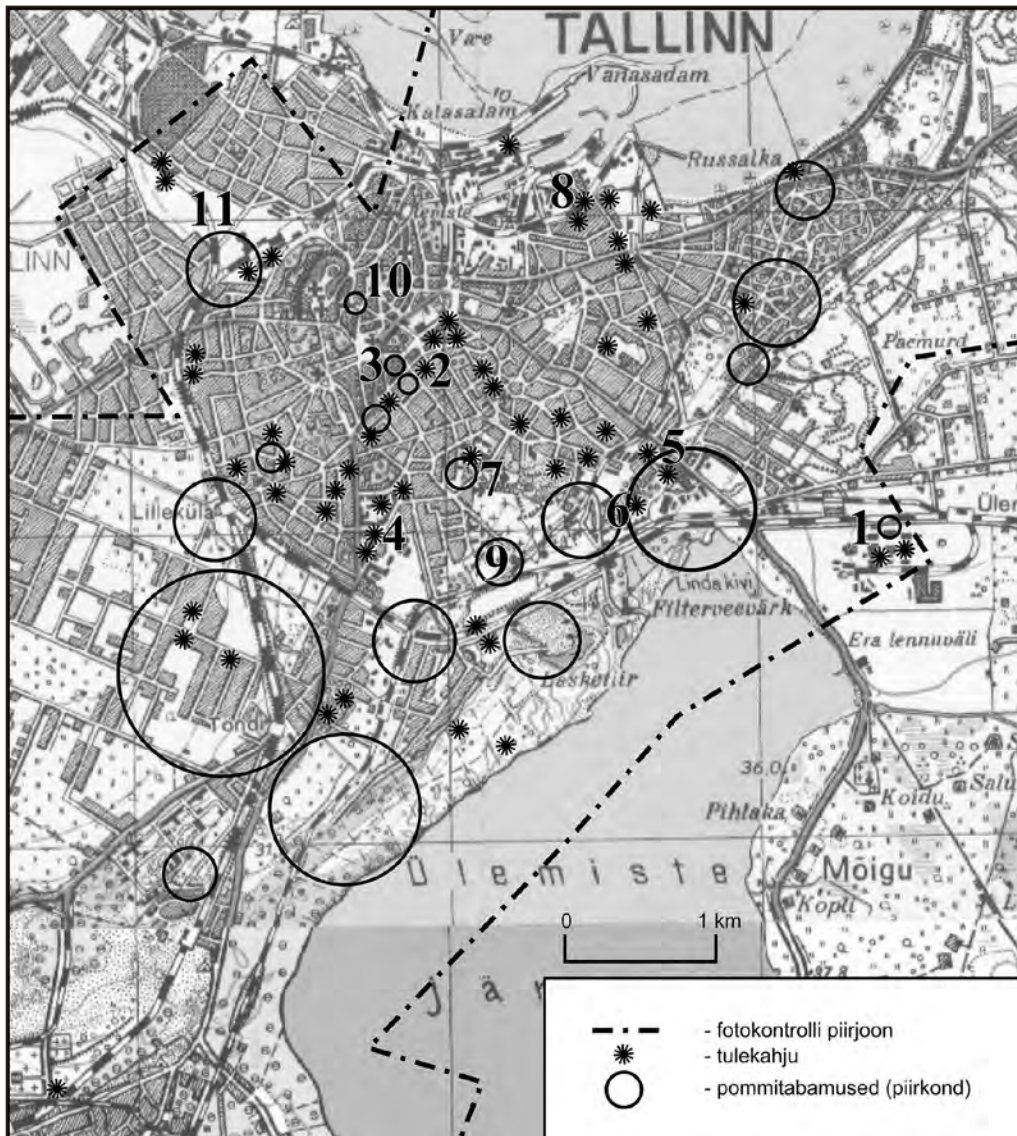
11. Otsetabamused ja tulekahju Balti raudteejaamas.

15.3.44 pärinevatel agentuurandmetel purustati linna 6000 majast viimase pommitamise ajal umbes 2000.

Perioodil kell 21.00 kuni 04.05 oli Tallinnas vaadeldavad kuni 60 tulekahjukollet.

Allakirjutanud ADD staabi luureosakonna ülema asetäitja alampolkovnik Talanin.

Õige: 7. kaugtegevuslennuväekorpuse staabi luureosakonna ülem major Bulahhov [allkiri]

Joonis 3. Skeem ADD staabi ülevaate põhjal pommitamise tulemustest.

⁸⁵ Skeemi originaalil on linnaomavalitsuse hoonele osutades tähistatud kvartal, mis piirneb Niguliste, Kullasessa, Dunkri ja Rataskaevu tänavaga.